

Hier

Ander werk van Joke van Leeuwen

Theo Thijssenprijs 2000
Gouden Ganzenveer 2010
Constantijn Huygensprijs 2012

PROZA

Vrije vormen (roman, 2002)
Alles nieuw (roman, 2008) Nominatie AKO Literatuurprijs
Feest van het begin (roman, 2012) AKO Literatuurprijs
De onervarenen (roman, 2015) Nominatie
Libris Literatuur Prijs

POËZIE

Laatste lezers (1994) C. Buddingh'-prijs
Vier manieren om op iemand te wachten (2001)
Wuif de mussen uit (2006) Nominatie vSB Poëzieprijs
Hoe is 't. Gedichten in 't Stad (2010)
Grijp de dag aan (2010)
Half in de zee (Gedichtendagbundel, 2012)
Het moet nog ergens liggen (2016)

KINDERBOEK (EEN KEUZE)

Iep! (1996) Woutertje Pieterseprijs, De Gouden Uil,
Zilveren Griffel
Toen mijn vader een struik werd (2010) Vlag en Wimpel
Maar ik ben Frederik, zei Frederik (2013)
Mooi boek (2015) Zilveren Griffel
Toen ik (2017)

Joke van Leeuwen

HIER

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2018

Copyright © 2018 Joke van Leeuwen
Voor overname kunt u zich wenden tot
Em. Querido's Uitgeverij BV, Weteringschans 259,
1017 XJ Amsterdam.

Omslag Ilona Sniijders
Omslagbeeld © Willem van Althuis, *Station in Dronrijp*
(detail), 1973 c/o Pictoright Amsterdam 2017
Foto auteur Koos Breukel

ISBN 978 90 214 0958 0 / NUR 301
www.querido.nl
www.jokevanleeuwen.com

Het land dat de dorpingen het hunne noemen is door de eeuwen heen zo vaak overrompeld, van nieuwe leidende gedachten voorzien en van vorm veranderd, dat er geen betrouwbare kaart van bestaat. Op kaarten die elders worden gemaakt laat men het hele gebied nagenoeg wit, alsof het een leegte is waar anderen naar believen invulling aan kunnen geven. Dat is ook gebeurd. In de omgeving van het dorp zijn twee andere dorpen verdwenen, omdat ondernemers uit het buurland de bruinkool die er in de grond zit met grote machines hebben laten oplepelen, tot de boel verlieslatend werd en ze een immense kuil achterlieten, waarin niets groeit. De kuil zou een meer worden, hebben ze beloofd, maar ze vertrokken en lieten het gapende gat voor wat het is, een wond tussen de weiden.

Het dorp is er nog, en de mensen die er wonen herhalen ieder jaar hun feesten en weten op die dagen wat ze moeten doen.

De hond

1

Stamvader kan niet meer staan. Sinds hij vervroegd met pensioen is gestuurd, dijt zijn lichaam onstuitbaar uit en dragen zijn knieën de kilo's niet langer. Zijn zoon Bardo heeft al een bed voor hem getimmerd dat bijna de helft van de achterkamer in beslag neemt. Hij wil de dokter van het naburige dorp erbij roepen, maar zijn vader duldt geen dokters aan zijn lijf, hij noemt ze allemaal kwakzalvers.

Wantrouwen is zijn werk geweest.

Sindsdien bivakkeert Stamvader op dat bed, meestal half overeind in een landschap van kussens, met zicht op de beeldbuis televisie aan zijn voeteneind, en de spiegel ernaast waarin het uitzicht achter het smalle raam wordt weerkaatst. Hij ziet de heuvels aan de horizon, en een eindje van hun woonhuis vandaan de kale betonnen rechthoek waarop zijn douanehuisje stond, langs de weg die doodloopt tegen een hoog hek. Toen daar nog een slagboom was, heeft hij weleens grenswachters van het

buurland gesproken, maar verder kwam hij niet, hij vond dat dat niet hoefde, omdat het zijn land niet was.

In de eerste jaren van zijn bedlegerigheid weet hij zich over de vloer voort te slepen, de deur door die de achterkamer met de smalle gang verbindt waaraan de wc en de douche grenzen. Hij kan zichzelf op de pot hijsen of op de verzwaarde kruk onder de douchekop. Bardo heeft nog geprobeerd ergens een rolstoel te versieren, zodat hij naar buiten kan, maar in hun land bestaan er geen rolstoelen waar zijn vader in past. Het hoeft ook niet van hem, de spiegel aan zijn voeteneind laat hem een reep wereld zien, dat is genoeg.

Later – Kleine is dan al geboren – lukt het hem niet meer om zijn bed uit te komen, of misschien wil hij niet langer dat anderen hem over de vloer zien kruipen, zo zonder de waardigheid van een passend uniform.

Jarenlang zendt de televisie wekelijks een quiz uit, na de toespraak van het staatshoofd. Hij slaat die programma's nooit over, de toespraak niet omdat hij graag terugpraat, de quiz niet omdat hij er wat van op meent te steken en wil zien welke geïmporteerde trofeeën de winnaars mee naar huis mogen nemen, bijvoorbeeld een transistorradio met antenne en handvat om ermee naar buiten te kunnen wandelen, of een centrifuge met een open vulgat aan de bovenzijde waar tijdens het draaien geen arm in mag worden gestoken, want dan ligt die eraf.

- Bardo! Bardo!
- Ja, wat is er?
- Weet je dat bij slechtvalken het vrouwtje veel gro-

ter en zwaarder is dan het mannetje?

– Hebt u me daarvoor geroepen?

– Dat verwacht je toch niet?

– Ik verwacht niets van slechtvalken, ik heb nog nooit iets van slechtvalken verwacht, ik heb geen enkele behoefte om iets van slechtvalken te verwachten, en kan ik nu weer gaan?

2

Tegen de veertig is Stamvader, en hij staat nog op zijn benen als hij wordt tewerkgesteld als beëdigd controleur der grensovergangen van de staat en naar een omgeving moet verhuizen waarmee hij geen enkele band heeft, want te veel bekenden in de buurt zal er volgens zijn meerderen toe kunnen leiden dat hij weleens een oogje dichtknijpt, al heeft hij zelf niet de minste behoefte om dat te doen, integendeel, maar het zijn nu eenmaal de regels. En zo is hij hier beland, aan de andere kant van het land, in de buurt van het dorp met de twee feesten. Onna, zijn veel jongere vrouw, net bevallen van Bardo, is hem met achter haar blik verschanste tegenzin gevolgd, maar als de meubels een plaats hebben gekregen, begint ze meteen met het wieden van het onkruid in de verwaarloosde tuin. In het midden van het grasveld, zichtbaar vanuit de keuken, scheidt ze een cirkel aarde kaal en plaatst ze er een laag hekje van dun gaas omheen zodat de planten die zijn meeverhuisd on-

gestoord aan de nieuwe grond kunnen wennen.

Terwijl ze met een lepel kuiltjes voor hun wortels schept, denkt ze aan de bekenden in het dorp van haar jeugd, die nieuwe ervaringen met elkaar zullen delen waarvoor haar oren hier te ver weg zitten. Langzaam maar zeker zal haar ontbreken geen ontbreken meer zijn en zal de herinnering aan haar verschrompelen tot een paar onbeduidende maar hardnekkige anekdotes:

– Dat ze eens in het huis van een vriendinnetje de wc niet op tijd had kunnen vinden en de hele klas het de volgende dag wist.

– Dat ze, tegen de traditie in, niet afwachtend bleef, maar een vergeefs briefje schreef aan een jongen die haar bloesemende lijf zo tot in alle uithoeken deed smachten dat er geen eten meer bij kon.

– Dat de oude makkers van haar man uit het weeshuis tijdens het lopend buffet ter ere van hun huwelijk, toen iedereen met een volgeladen bord in de ene hand, een glas in de andere en vork en mes onder de oksels een landingsplaats zocht, veel te hard ‘Niet lullen maar vullen’ begonnen te brullen.

Hier wonen landgenoten die veel beter weten waar ze zijn.

Als kleine jongen steekt Bardo, wanneer hij op Onna's brede schoot zit, graag zijn vingertjes in het klamme gootje tussen haar borsten. En als hij met zijn hoofdje op het kussen van haar buik ligt, voelt hij haar adem deinen onder haar naar zoet zweet ruikende jurk en hoort hij haar darmen soms zachtjes borrelen terwijl ze door zijn dunne haar woelt. Hij weet dan nog zeker dat het leven een

feest is, met een moeder die zo heerlijk door zijn haren woelt en een vader die mooie stempels zet op onbegrijpelijke papieren.

Acht jaar is hij en hij kan de tijd allang benoemen, als zijn moeder zoals elke week op woensdag naar de middagmarkt in het dorp fietst. Hij kijkt haar na, haar statig rechte rug in een heldergroene jas, haar handen aan een hoog stuur.

De hond die achter het douanehuisje in een kooi zit wordt er rusteloos van. Stamvader heeft hem een jaar eerder aangeschaft en afgericht, omdat zijn meerderen de grensovergang waaraan hij werkt te onbeduidend vinden voor twee wachters. Zijn hond is een collega op vier poten, die hem helpt met het tegenhouden van smokkelaars, een in zijn ogen belangrijke nevenfunctie waarvoor bij zijn meerderen geen belangstelling bestaat, omdat ze het kruimelwerk noemen. Hij heeft zijn hond Hond genoemd, want een andere naam zou kunnen duiden op onderlinge betrokkenheid buiten het werk om, en hij wil vermijden dat er op die manier over hem en zijn hond wordt gesproken.

Bardo mag nooit mee naar de markt, want als hij achterop zit met zijn benen in de lubberende dubbele fietstas, blijft er niet genoeg plaats over voor de boodschappen. Hij weet dat hij een uur alleen thuis zal zijn, en dat zijn vader verderop in het douanehuisje zit en niet gestoord mag worden, behalve als het echt nodig is.

Meestal is het niet echt nodig.

Hij ligt een poosje op de bank naar het plafond te sta-

ren en zich te verbeelden dat hij erop kan lopen zoals de vliegen, langs de hanglamp die ondersteboven een paddenstoel wordt. Daarna slentert hij door de tussendeur naar de achterkamer met het smalle raam in de hoek, dat minder licht binnenlaat dan het brede in de voorkamer.

Er staat een bureau waar zijn vader zelden aan zit en dat zijn moeder niet mag gebruiken, want de achterkamer is haar terrein niet. Om iets op te schrijven gaat ze aan de keukentafel zitten of voorovergebogen op de bank met haar blad papier op de salontafel, die de vorm heeft van een schilderspalet met een uitvergroot duimgat erin.

Uit zijn slaapkamertje haalt hij een zacht balletje en probeert dat door het gat in de salontafel te mikken, telkens weer: mikken, oprapen, mikken, en bij elke voltreffer juicht hij zichzelf toe alsof hij een menigte is.

Opeens heeft hij er genoeg van, hij gaat weer languit op de bank liggen en kijkt door het raam naar de haastige wolken. De stilte binnen suist, tot de klok met een zon en een maan op de wijzerplaat begint te reutelen en het nieuwe uur slaat.

Zijn moeder moet terugkomen, maar ze komt niet.

Hij loopt naar het douanehuisje om tegen zijn vader te zeggen dat ze er nog steeds niet is, en ziet binnen een vreemde vrouw met gebogen hoofd naast de kachel staan, op een plastic kleed met rozen. Van onder haar kleren stroomt iets vettigs langs haar benen haar schoenen in. Zijn vader kijkt naar haar alsof dit de bedoeling is en merkt zijn zoon niet op.

Misschien is wat hij hem wil zeggen niet echt nodig genoeg om hem te storen. Wat hij met die vrouw doet is misschien wel echt nodig.

In de slaapkamer van zijn ouders opent hij de klerenkast met zijn moeders jurken. Aan de binnenkant van de deur zit een manshoge spiegel. Hij trekt zijn schoolbloes en zijn onderhemd omhoog, bestudeert van dichtbij hoe zijn ademhaling de heuvel van zijn kleine buik in beweging houdt en denkt aan de vrouw op dat vettige kleed.

Zijn moeder is er nog steeds niet.

Weer loopt hij naar zijn vader toe. Halverwege ziet hij dat die op hem afrent en dat de hond achter het douanehuisje zijn plas niet meer kan ophouden.

Ze rijden in zijn oude auto naar een stad die twintig kilometer van het dorp verwijderd ligt. Daar is een ziekenhuis met weeë geuren in de gangen. Patiënten die op verrijdbare bedden in de gang geparkeerd staan wachten op hun beurt om achter een deur te verdwijnen, en ook zijn vader verdwijnt achter een deur en laat hem zitten op een bank in een wachtruimte. Een verpleegster ontfermt zich over hem, ze doet vriendelijk, haar adem ruikt bedorven, ze aait over zijn haren, dat mag alleen zijn moeder doen.

Die is geschept, hoort hij, maar hij weet niet wat daarmee wordt bedoeld, scheppen doe je met een lepel, en in de bruinkoolmijn doen ze het met een groot scheprad.

Vijf dagen later wordt de kist met Onna erin aan de andere kant van het land in een kuil neergelaten. Onna's familie en alle mensen die ze van vroeger heeft gekend moeten erlangs lopen en een beetje aarde op zijn moeder gooien. De wind woelt door zijn haren.

Nu moet je groot zijn, zegt Stamvader als ze weer thuiskomen.

Dit beeld blijft Bardo later voor zich zien: zijn moeder fietst waardig weg, op het zadel dat onder haar achterwerk onzichtbaar is geworden, ze kijkt even naar hem om, maar haar liefhebbende blik is net zo verbleekt als op het fotootje dat zijn vader ooit tegen het behang heeft geprikt, met een punaise dwars door haar permanent.